

کتاب سال ۱۳۸۷ دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی

IPIS Yearbook March 2008-March 2009,

کتاب سال ۱۳۸۷ دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی (به اهتمام : زیبا فرزین نیا)، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه ، تابستان ۱۳۸۸، چاپ اول ، ۲۸ + ۲۳۵ .

انتشار کتاب سال دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه ، اقدامی است که برای اولین بار در سال ۱۳۸۶ صورت گرفت . کتاب سال ۱۳۸۷ دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی با رویکردی جدیدتر به منظور ارائه همزمان مجموعه تحلیلها و مقالات علمی و مطالعاتی در خصوص راهبردهای منطقه ای و بین‌المللی و نیز فعالیت های دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی به چاپ رسیده است . افزایش آگاهی بیش از پیش محققان و دست اندر کاران حوزه سیاست و روابط بین الملل از تحولات سال گذشته و اقدامات دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه در کنار این تحولات از جمله مهمترین اهداف انتشار این مجموعه بوده است. در این کتاب دوازده مقاله به انضمام مقدمه ای به قلم دکتر آهنی معاون آموزش و پژوهش وزارت امور خارجه به چاپ رسیده ، که هریک از مقالات مربوطه به وجوهی از تحولات راهبردی در سال گذشته می پردازد . نویسندگان مقالات اغلب از متخصصان و استادان حوزه روابط بین‌المللی بوده که سالهای متمادی در حوزه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران فعالیت داشته اند . بخش انتهایی کتاب ، به موضوع دوم و آشنایی با حوزه فعالیت‌های دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی و نیز مجموعه اقدامات انجام شده در سال گذشته می پردازد. در اینجا به عناوین مقالات حاضر در این کتاب و توضیح مختصری راجع به هریک از آنها اشاره می شود :

۱. «مقدمه کتاب سال ۱۳۸۷»، دکتر آهنی در مقدمه کتاب به اثر گذاری جهان سیاست و سیاست جهانی بر تحولات سال ۱۳۸۷ اشاره می نماید. بروز بحران مالی در جهان و حمله نظامی رژیم صهیونیستی به غزه از جمله دلایل ضعف ساختارهای بین المللی است. بحران مالی زمینه ساز دگرگونی در ساختارهای اقتصادی جهان است که بدنبال خود کاهش هژمونی و اعتبار مدل اقتصادی آمریکا را فراهم نمود. تراژدی غزه نمایش نظم ناعادلانه است که نهادها و ساختارهای بین المللی را با ضعف و نارسایی های فراوان مواجه کرده است. روندهای بین المللی منجر به واقعیت های نوظهور گردیده است. فرهنگ، سیاست و اقتصاد جهان دیگر بر محور استیلاگرایانه غربی تداوم نمی یابد و ورود قدرتهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جدید زمینه ساز قدرت یابی بازیگران غیرغربی را فراهم می سازد. دکتر آهنی با توجه به ویژگیهای ممتاز تاریخی، فرهنگی، ژئوپلیتیک و اقتصادی ایران، از جمهوری اسلامی ایران بعنوان بازیگر ذی نفوذ در منطقه، جهان اسلام و نظام بین الملل یاد می کند که علیرغم تصویرسازی های منفی و مخدوش به قدرتی تاثیر گذار در سیاست جهانی تبدیل می گردد.

۲. «تحولات راهبردی جهان در سال ۱۳۸۷»، دومین مقاله کتاب سال به قلم دکتر موسوی، مدیر کل دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی نگاشته شده که در آن ضمن اشاره به پیچیده تر شدن ارائه نظریات جهت توضیح تحولات بین المللی به سرفصلهای این تحولات در عرصه بین المللی پرداخته است:

الف) برآمدن قدرت های نوظهور: جایگاه سنتی آمریکا و اروپا در ساختار قدرت جهانی در سال ۸۷ به طرق مختلف تضعیف شد که مهمترین آنها پیدایش سونامی بحران مالی و در نتیجه شکل گیری گروه ۲۰ در عرصه نظام اقتصادی جهان است.

ب) کاهش نفوذ قدرت های غربی: تضعیف قدرت آمریکا بدلیل جنگهای عراق و افغانستان، سقوط ارزش دلار آمریکا و افزایش بدهی این کشور به اقتصاد جهانی و نیز رشد نزدیک به صفر درصدی اقتصاد اروپا و توقف روند همگرایی اروپا و عدم اجرای پیمان لیسبون طبق برنامه از پیش تعیین شده نشانه هایی از کاهش نفوذ و قدرت غرب بشمار می آیند.

ج) افزایش منازعات استراتژیک و رقابت های ژئوپلیتیک : حدود ۴۶

جنگ محلی و منازعه مسلحانه در سطح جهان در سال ۸۷ روی داد که از این تعداد ۲۱ منازعه جدید بشمار می‌روند.

د) جهانی شدن بحران مالی : در سال ۸۷ جهان شاهد جهانی شدن بحران

مالی بود که ابتدا از آمریکا شروع و سپس کل اقتصاد جهان را تحت تاثیر خود قرار داد . بهای انرژی در ابتدای سال ۸۷ روبه افزایش گذاشت و در نیمه تابستان به بالاترین قیمت تاریخی خود رسید (۱۴۷/۲۷ دلار در هر بشکه)، اما به فاصله کوتاهی به ۳۹ دلار در هر بشکه افت کرد که این موضوع شرایط خاصی به کشورها تحمیل نمود.

ه) باز تعریف دکترین ها و راهبردهای نظامی : در سال ۸۷ قدرتهای بزرگ

توجه ویژه ای به بازتعریف راهبردهای نظامی خود نمودند و به نیروهای نظامی جایگاه گسترده تری در تامین امنیت ملی خود قائل شدند که چنین نگرشی منجر به افزایش هزینه های نظامی و نوعی از رقابت های تسلیحاتی در سطح جهان گردید .

۳. «چشم انداز تحول سیاست های آمریکا نسبت به جمهوری اسلامی

ایران در یک سال گذشته»: آقای صادقی رئیس مرکز مطالعات آمریکا در دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی در مقاله خود به چگونگی ناکامی خط مشی ها و تحرکات آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران و متقابلاً افزایش توانمندیهای ایران در حوزه های ملی و منطقه ای پرداخته است . نویسنده به تشریح سرفصلهایی از سیاست ها و مواضع دولت آمریکا در قبال جمهوری اسلامی ایران اشاره نموده که از جمله عناوین آنها عبارتند از:

الف) روند اقدام ها و اعمال تحریم های آمریکا علیه ایران

ب) استمرار ناکامی خط مشی های نو محافظه کاران در دولت بوش

ج) رویکردهای واقع گرایانه و معطوف به گفتگو و همکاری بین ایران

و آمریکا

د) نقش مسائل داخلی و انتخابات ریاست جمهوری آمریکا

۴. « رفتار شناسی اتحادیه اروپایی در قبال جمهوری اسلامی ایران » :

آقای شیرغلامی کارشناس مرکز مطالعات اروپا در دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی در این مقاله به بررسی رفتارشناسی سیاستهای اروپا در قبال ایران پرداخته و در این

خصوص چارچوبی نظری و مفهومی از رفتار اروپا در مقابل ایران را ارائه می نماید. در این زمینه نویسنده در بررسی ریشه رهیافت اروپا در مقابل ایران به سه عنصر سوابق تاریخی و تبشیری اروپا در جهان اسلام، تعارض هویتی اروپا و ایران بعنوان دو ساختار ایدئولوژیک و سیاسی متفاوت و نیز خودماهیت و ساختار اتحادیه اروپا بعنوان یک نهاد چند کشوری اشاره می نماید. ایشان همچنین رفتار شناسی اتحادیه اروپایی در برابر ایران پس از انقلاب اسلامی را بنا بر تجربه تعاملات طرفین مورد ارزیابی قرار می دهد.

۵. «روسیه و حوزه مشترک المنافع: تحولات منطقه‌ای، ابعاد و

پیامدهای جهانی» : دکتر منوچهر مرادی رئیس مرکز مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز در دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی در مقاله خود به تحلیل و ارزیابی مهمترین تحولات سه حوزه روسیه، قفقاز جنوبی و آسیای مرکزی در سال ۱۳۸۷ پرداخته و در این خصوص تصاویری از آینده تحولات در منطقه ارائه می نماید. جنگ روسیه و گرجستان در قفقاز، انتقال قدرت و رکود اقتصادی در روسیه، تعطیلی پایگاه هوایی ماناس در قرقیزستان و نیز کشمکش و درگیری برای آب و انرژی در آسیای مرکزی از جمله مهمترین حوادث روسیه و کشورهای حوزه مشترک المنافع در سال گذشته بوده است.

۶. «چالشهای ظهور ایران به عنوان قدرت منطقه ای» : به قلم آقای نبی

سنبل، کارشناس مرکز مطالعات آسیا و اقیانوسیه در دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، که در آن نویسنده به ارتقاء جایگاه ایران بعنوان یک قدرت نوظهور منطقه ای پرداخته و بر این نکته تاکید دارد، علیرغم چالشهای متعدد داخلی، منطقه ای و بین المللی، موقعیت ایران در منطقه از نظر مجموع مولفه های قدرت در وضعیت مناسبتری نسبت به دیگر رقبای منطقه ای است. نویسنده به ارزیابی چالشهای پیش روی ایران به عنوان یک قدرت منطقه ای می پردازد.

۷. «مطالعات آینده، تحولات در عرصه علم و فناوری و جایگاه

کشورمان»: به قلم آقای پیروز غفرانی کارشناس ارشد مرکز مطالعات راهبردی دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی که در این مقاله از پیچیده تر شدن تحلیل آینده به علت سیر سریع تحولات جهانی سخن می گوید و به دو عامل رشد فرایند نوآوری های علمی و آسانتر شدن ارتباطات اشاره دارد که منجر به پیوستگی سرنوشت مردم جهان به یکدیگر شده است. نویسنده مقاله اعتقاد دارد در این چارچوب جمهوری اسلامی ایران

باوجود تحریم های بین المللی ونیز دراختیار داشتن بودجه اندک برای امورتحقیقاتی ، توانسته است دستاوردهای فراوانی نسبت به سایر کشورهای منطقه کسب نماید .

۸. «چشم انداز روند صلح خاورمیانه درسال ۲۰۰۹»: به قلم آقای حمید

رضا دهقانی پوده رئیس مرکز مطالعات خاورمیانه و خلیج فارس دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی ، نویسنده درمقاله خود به تاثیر انتخابات هیجدهمین کنیست اسرائیل ودولت ائتلافی برآمده از این انتخابات بر روند صلح خاورمیانه پرداخته وسپس اثرات این دو رویداد را درصحنه داخلی اسرائیل مورد ارزیابی قرار می دهد . دراین مقاله نویسنده با طرح مقدمه ای به این نکته اشاره دارد که پرسش اصلی این است آیا انتخابات اسرائیل مانع روند صلح است واینکه سرنوشت صلح فلسطین واسرائیل درسالهای آتی به کجا خواهد انجامید ؟ درابتدای مقاله به تاریخچه روند صلح بین فلسطینیان واسرائیلیها پس از چندین جنگ میان اسرائیل واعراب از سال ۱۹۶۷ به اینسو اشاره گردیده است .

۹. «چالش تدابیر امنیتی اروپا : تقابل بین آتلانتیک گرایی واروپا

محوری»: به قلم دکتر وحید کریمی رئیس مرکز مطالعات اروپا در دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی ، نویسنده دراین مقاله به چالش بزرگ میان کشورهای اروپایی می‌پردازد که درآن اغلب این کشورها بردو محور آتلانتیک گرایی با محوریت انگلیس و اروپا گرایی با محوریت فرانسه قرار می گیرند . آتلانتیک گراها با بزرگ نمایی خطر روسیه وایران سعی دراستقرار سپر دفاع موشکی آمریکا درسرمین های اروپایی را دارند ، در حالیکه اروپا محورها برمصالحه با روسیه ومذاکره با ایران تاکید وخواستار توقف استقرار سپر دفاع موشکی مذکور هستند . مولف دراینجا گرایش به این دو محور پایه ای دراروپا را نوعی تقابل دراندیشه های امنیتی معرفی می کند .

۱۰. «اروپا- آمریکا ، چالشهای اوباما درمناسبات فراآتلانتیکی»: به قلم

آقای قاسم محب علی ، کارشناس ارشد دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی . نویسنده درمقاله خود استقبال وسیع اروپائیان از اوباما بعنوان رئیس جمهور جدید ایالات متحده را ناشی ازرنجش شدیدی می‌داند که آنها دردوره جرج بوش از سیاستها ورفتار وی متحمل گردیدند . با این وجود اوباما با فهرستی از چالشهای داخلی و بین المللی مواجه است که ازجمله کسری بودجه وبهران مالی به ارث رسیده از دوره قبل که وی را نیازمند به اروپا می نماید که چنین موضوعی برای اروپائیان چندان خوشایند نیست . از

جمله چالشهای پیش روی دولت اواما عبارتند از : افغانستان ، ایران ، ناتو ، برنامه سپردفاع موشکی دراروپا ، تغییرات آب وهوایی وآلودگی محیط زیست ، اقتصاد جهانی ، منازعات اعراب واسرائیل ، بازداشتگاه گوانتانامو ، عراق.

۱۱. «دولت پاکستان وچالشهای پیش رو»: به قلم خانم زیبا فرزین نیا

معاون پژوهشی دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی . نویسنده با اشاره به استقرار دولت فعلی پاکستان درسال ۲۰۰۸ ، براین باور است که چنین تغییری پس از یک دهه حاکمیت نظامی نه تنها نتوانسته پاسخگوی روند حل مشکلات پاکستان باشد بلکه شرائط سیاسی ، اقتصادی وامنیتی این کشور با دشواریهای بیشتری روبرو گردیده است. نویسنده همچنین با معرفی برخی حوادث و بحرانهای امنیتی ، سیاسی واقتصادی پاکستان به این پرسشها پاسخ می دهد: بحران امنیتی پاکستان به ویژه درسال ۸۷ دارای چه ابعادی بوده است ؟ از نظر سیاسی واقتصادی دولت فعلی با چه چالشهایی مواجه است ؟ و چشم انداز تحولات آتی پاکستان چه خواهد بود ؟

۱۲. «مین ، امنیت انسانی وحقوق بین الملل»: به قلم دکتر اسعد اردلان

کارشناس مرکز مطالعات حقوقی دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی . نویسنده دراین مقاله به مین بعنوان یکی از تهدید آمیز ترین اسلحه زمینی اشاره دارد که بعنوان عاملی برای ممانعت از توسعه اقتصادی شناخته می شود . نویسنده مین را از نظر آسیب رسانی به امنیت انسانی وجایگاه آن درحقوق بین الملل مورد بررسی قرار داده و می کوشد به این پرسش پاسخ دهد که آیا هم اکنون هنجارهای عرفی بین المللی علیه مینهای ضدنفر زمینی وجود دارد ؟ درایران ۱۶ میلیون مین زمینی به جا مانده از جنگ تحمیلی دروسعتی برابر با ۴/۲ میلیون هکتار وجود دارد که ماهانه ۷۰ نفر را مجروح ، معلول ویا به قتل می رساند .

۱۳. «بحران مالی جهانی ، افول قدرتها»: به قلم آقای محسن موحدین

کارشناس ارشد مرکز مطالعات اقتصاد وانرژی دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی .دراین مقاله مولف خوانندگان را به اهمیت بحران مالی کنونی که به اعتقاد بسیاری از صاحب نظران کمتر از فروپاشی دیوار برلین نیست فرا می خواند وبه برخی از دیدگاههای نظریه پردازان شناخته شده بین المللی اشاره می نماید که این بحران را شکست

ژئوپلیتیکی عمده برای آمریکا و اروپا اعلام داشته اند. نویسنده در پایان راهکارهایی برای مقابله با آثار منفی بحران مالی در اقتصاد ایران را عنوان می نماید.

بخش پایانی کتاب سال ۱۳۸۷ به مجموعه اطلاعاتی در خصوص شناخت،

اهداف، تشکیلات و نیز عملکرد و فعالیتهای دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی تعلق دارد که توسط آقای غلامرضا ابراهیم پور رئیس مرکز ارتباطات و اطلاعات دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی تهیه و تنظیم گردیده است.

دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه در مهر ماه سال ۱۳۶۲،

با هدف ارائه نظرات و دیدگاه‌های تحلیلی در جهت تدوین و تبیین سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از طریق مطالعه، بررسی و تجزیه و تحلیل مسائل بین‌المللی پایه‌گذاری شد. دفتر مطالعات را می‌توان نهاد مطالعاتی و تحقیقاتی وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران برشمرد. رویکرد اصلی این مؤسسه، تحقیق و پژوهش در خصوص موضوعاتی است که به نحوی با سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ارتباط دارد. در این چارچوب پژوهش در زمینه‌های سیاسی، بین‌المللی، حقوقی، اقتصادی و موضوعات کلان و راهبردی جایگاه ویژه دارد. دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی امروز یکی از مؤسسات معتبر منطقه‌ای و بین‌المللی محسوب می‌شود که با بسیاری از مؤسسات مطالعاتی بین‌المللی در زمینه برگزاری همایش و میزگرد، تبادل هیأت‌های علمی و انجام پروژه‌های تحقیقاتی همکاری گسترده دارد.

دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه کمک به توسعه دانش

روابط بین‌الملل و اعتلای ادبیات سیاست خارجی را از وظایف اصلی خود می‌شمارد که این مقصود از طریق بسترسازی برای بحث و تبادل نظر، تشویق پژوهش و مطالعه، ارائه و نیز انتشار تحلیل‌ها و نظرات در باره سیاست خارجی عملی می‌گردد.

عمده‌ترین فعالیت‌های دفتر در راستای اهداف مورد اشاره به شرح ذیل است:

الف) میزگرد و نشست (ب) همایش بین‌المللی (ج) پروژه‌های تحقیقاتی (د) سخنرانی (ه) همکاری‌های علمی و فعالیت‌های ترویجی (و) شوراها و جلسات داخلی (ز) انتشارات.

علاوه بر چاپ کتابهای گوناگون در حوزه روابط بین‌الملل، علوم سیاسی و

حقوق بین‌الملل، مهم‌ترین انتشارات دفتر بشرح ذیل می‌باشند:

* فصلنامه سیاست خارجی

* فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز

* فصلنامه ایرانی امور بین‌الملل (به زبان انگلیسی)

* فصلنامه مطالعات آفریقا

* مجله العلاقات الايرانيه الدوليه

* مجله آمودریا (به زبان روسی)

* ماهنامه رویدادها و تحلیل‌ها

نویسنده دربخش پایانی این گزارش به مجموعه فعالیت‌ها و اقدامات دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی در سال ۱۳۸۷ اشاره نموده است که در چارچوب برگزاری همایش‌های ملی و بین‌المللی، میزگردها، سخنرانی‌ها و نشست‌ها، شرکت در کنفرانس‌های بین‌المللی، همکاری‌های علمی و پژوهشی و نیز برگزاری جلسات اتاق فکر و مباحث راهبردی به انجام رسیده است.

سید عبدالله اکبر